



## Naturförhållandena på Söderåsen

### En översiktlig beskrivning

Söderåsen ligger inom det södra lövskogsområdet och den naturgeografiska regionen 7 (Skånes sediment och horstområden). Naturförhållandena är ett resultat av klimatet, det geologiska underlaget, topografin och hur människan brukat marken genom tiden.

### Topografi

Söderåsen är en urbergshorst och ett markant topografiskt inslag i nordvästra Skåne. Åsen stäcker sig från Röstånga i sydost till Åstorp i nordväst. Speciellt branta och skarpt markerade sluttningar finns på den nordvästra spetsen samt utmed västra och östra sidan av åsen. I söder, norr om Konga by sluttar åsen svagt mot omgivande slätt.

I sydväst grenar sig horsten i två delar. Den mindre horsten som ligger mellan Hallabäckens dalgång i norr och Kågeröd i söder kallas för Kågerödsåsen. Söderåsen består alltså av två horstpartier.

Ovanför sluttningarna består åsen huvudsakligen av småkuperat platålandskap.

Sluttningarna och de stora och små spricksystemen som finns överallt på åsen skapar speciella förutsättningar för utveckling av naturen. Den branta reliefen har speciellt i de stora sprickdalarna hindrat människan från att bruka marken. Detta har inneburit att det här finns stora områden med orörd och ovanlig natur. Åsslutningen mot väster och söder är exponerad för värme vilket bl.a. ger goda förutsättningar för en artrik flora.

### Klimat

Söderåsens topografi och närheten till havet medför att det faller en högre nederbörd här än på omgivande slätt. Årsmedelvärdet för nederbörden är mellan 800 mm. - 900 mm. Nederbördsfördelningen för året är relativt jämn med ett minimum på våren och maximum på hösten.

## Naturförhållande

---



*Berggrunden på Söderåsen uppvisar stor sprickighet.*

Humiditeten (skillnaden mellan nederbörd och avdunstning) för Söderåsen ligger i den fuktiga gruppen. Detta innebär att nederbörden är hög i jämförelse med den teoretiska avdunstningen.

Det humidare klimatet medför ökad urlakning av näringsämnen i de övre markskikten. Detta innebär att det i kombination med en kalkfattig morän på platån utvecklas artfattiga vegetationstyper. Den höga humiditeten innebär också att det trivs flera suboceaniska arter på åsen och då speciellt nere i de stora ravinerna.

### **Berggrund och jordarter**

Området ligger inom den sydvästsvenska gnejsregionen vilken kännetecknas av att berggrunden genomgått kraftiga omvandlingar. Rödgrå till grå respektive gråröda till röda gnejser och gnejsgraniter är de dominerande bergarterna på Söderåsen. Typiskt för dem är att de är uppbyggda av sura silikatmineraler vilket också den kambriska sandstenen är. Basiska bergarter är amfibolit, diabas, basalt, alunskiffer och lerskiffer. Jordarterna skiftar men domineras av en sandig, moig morän som avlagrats av inlandsisen som kom-

mit från nordöst. Jordarten är kalkfattig vilket tillsammans med den sura berggrunden skapar en hedvegetation på åsens platå. På väst- och syd sluttningen har en kalkrikare morän avsatts från sydväst. I dessa delar samt i ravinerna där diabas och amfibolit framträder finns de artrikaste vegetationstyperna.

### **Lien och mulen har skapat värdefull natur**

Stora delar av Söderåsen är på något sätt påverkad av människan. De naturtyper där människans direkta påverkan på naturen är liten finns i ravinernas och i horstens brantaste partier. Söderåsens mest artrika och sällsynta vegetationstyper har skapats av det jordbruk som bedrivits i 1000 år, från 800-talet och till slutet av 1800-talet. Bete utan extra näring utifrån och liens arbete på slätterängen skapade naturbeten, slätterängar och lövskogar med många sällsynta vegetationstyper. Vidare har svinbetet skapat många av de bokskogar vi har idag och byarnas skottskogsbruk har bidragit till flera sockelalskogar.



*Naturbetesmarkerna på Söderåsen innehåller flera sällsynta arter. Här en ängsvaxing i Blinkarps fålad.*

### Vegetation

Skog är den dominerande naturtypen på Söderåsen. Den centrala och södra delen av åsen präglas av en öppen brukningsbetingad vegetation. Myr- och sötvattensvegetation är andra naturtyper som påträffas i lägre terrängpartier på åsen. I sprickdalarnas rasmarker har utvecklats en speciell vegetation.

### En fördjupad beskrivning av Söderåsens vegetation

För att underlätta arbetet vid planering och naturvård har en indelning gjorts av naturen i vegetationstyper. Indelningen bygger på att vissa växter hör ihop om de har samma klimatiska, fysikaliska och kemiska förutsättningar. Inom varje vegetationstyp finns naturligtvis varianter då det är många omvärldsfaktorer som påverkar

artsammansättningen. Nedan beskrivs några av de vanligaste vegetationstyperna som finns på Söderåsen.

Natura 2000 är ett europeiskt och ekologiskt nätverk av naturområden. Syftet är att bevara arter och vegetationstyper som i ett europeiskt perspektiv är skyddsvärda. De vegetationstyper som är med i Natura 2000 benämns med europeiskt klassificeringssystem inom parentes.

### Skog

#### Björkskog av ris- gräs-typ

Denna vegetationstyp är pionjärskog på igenväxande betesmarker eller hyggen där marken är näringsfattig. Björk dominerar i trädskiktet. På torra marker dominerar kruståteln medan tuvtåtel vandrar in på fuktiga marker. Där marken blir

## Naturförhållande



Den artfattiga bokskogen är vanlig på Söderåsen.

näringsrikare växer hallon, harsyra och hultbräken. Skogen utvecklas med tiden till en ek- och bokskog.

*Utbredning:* Vegetationstypen är spridd på hela åsen. Speciellt vanlig kommer den att bli i ett övergångsskede inom den blivande nationalparken.

### Sumpbjörkskog av ris-gräs-typ

På fuktiga marker är glasbjörk skogsbildare. Brakved är vanlig i buskskiktet. Fältskiktet domineras ofta av gräs med inslag av olika ris. Marken täcks av olika vitmossor och stor björnmossa.

*Utbredning:* Denna för åsen ovanliga vegetationstyp finns i utkanten av myrmarker, vid sjöar och bäckar samt i terrängsvackor.

### Bokskog av ris-kruståtel-typ (*bokskog av fryletyp*)

Marken i denna bokskogstyp täcks av ett tjockt lager boklövsförran som bl.a. bidrar till sura markförhållanden. Förutom bok kan ek förekomma i trädskiktet. Fältskiktet är svagt utvecklat och saknas ibland helt. Vårfloran utgörs främst av vitsippa och vårfryle. Övriga växter i fältskiktet är kruståtel, pillerstarr, skogsstjärna och ekorr-bär. På stenar, stubbar och på markavsnitt där förran blåst bort breder olika mossarter ut sig.

I många skogar där marken är fuktig och där ljusinsläppet ökat p g a. av gallring har utvecklats en vegetationstyp med tuvtåtel som dominerande växt. Här växer också andra fuktighetsgynnade växter såsom halvgräset vecketåg och gräsen krypven och kärrgröe. Andra anledningar till att denna vegetationstyp ökat kan bero på en sur och kväverik nederbörd.

*Utbredning:* Denna lövskogstyp dominerar på Söderåsens platå där markens näringstillgång är ringa.

### Bokskog av lågörts-typ (*bokskog av örttyp*)

Förutom bok kan enstaka ekar ingå i trädskiktet. Fältskiktet domineras av harsyra och gulplister. Andra arter i fältskiktet är lundstjärnblomma, lundgröe och lundslok.

*Utbredning:* Vegetationstypen förekommer i sluttningar, utmed vattendrag och i fuktiga terrängsvackor på platån där näringstillgången är god.

### Bokskog av högörts-typ (*kalkbokskog*)

Många av Söderåsens artrikaste lövskogar har tidigare brukats som slätterängar. En högörtsflora utvecklas också på en berggrund som är basisk (diabas, amfibolit, lerskiffer m.fl) och där det finns rörligt grundvatten. I trädskiktet som domineras av bok finns andra trädslag såsom alm, ask och avenbok. I buskskiktet växer hassel, olvon och benved. Vårfloran är artrik med blåsippa, gulsippa, vitsippa, lungört, vårlök, harsyra och gulplister. På försommaren blommar myska, lundarv, skogsbingel, getrams, storrams, lundviol och sårlåka. Sen blomningstid har vändrot, blekbalsamin, stor blåklocka, hässleklocka och de bredbladiga gräsen såsom lundelm, långsvingel, grenrör och hässlebrodd.

*Utbredning:* Ovanlig vegetationstyp som finns på näringsrika berg- och jordarter som t.ex. diabasgångar eller på kambrosiluravlagringar i söder och väster.

### **Avenbokskog (*ek –avenbokskog av måratyp*)**

Avenboken växer i rena bestånd eller som inblandning i andra lövskogar och föredrar ett kalkrikt underlag. Ofta har marken tidigare brukats som äng och i fältskiktet växer främst harsyra, gulplister och lundgröe. Vätterosen som växer i symbios med avenboken förekommer främst i dessa skogar.

*Utbredning:* Avenboken förekommer framförallt på väst- och sydslutningen samt i de stora ravinerna.

### **Lindskog**

Lind växer i små bestånd i branta sluttningar eller som inblandning i andra skogar. Det är också vårdträd på flera gårdar. Fältskiktet är sparsamt utvecklat med harsyra, gulplister och gräset piprör.

*Utbredning:* Trädet är mycket sällsynt på Söderåsen. Största förekomsten är i Skärälids- och Kvärkravinen inom den blivande Nationalparken.

### **Ekskog av örtfattig typ**

Skogseken bildar mindre bestånd på åsen. I de övre delarna av ravinernas sluttningar eller där jorddjupet är ringa är bergeken beståndsbildare. Rönn och brakved är vanliga buskinslag i ekskogarna.

Ett större ljusinsläpp och mindre produktion av förna medför ett mer heltäckande fältskikt än i bokskogen. Krustäteln dominerar men även ängskovall, skogsstjärna, ekorrbär och blåbär är vanliga växter. I fuktiga partier växer tuvtåtel och vecketåg. Bottenskiktet är oftast väl utvecklat.

*Utbredning:* Örtfattiga skogsekbestånd finns spridda över hela Söderåsplatån. Bergeken finns främst i ravinernas sluttningar.

### **Ekskog av ört-typ**

Benved är vanlig i buskskiktet. Liljekonvalj, skogsbingel och lundgröe är vanliga växter i fältskiktet. I vissa ekbestånd i nordväst täcks marken helt av gräset piprör.

*Utbredning:* Denna skogstyp väser på diabas, på kambrosiluravlagringar och i halvfuktiga marker.

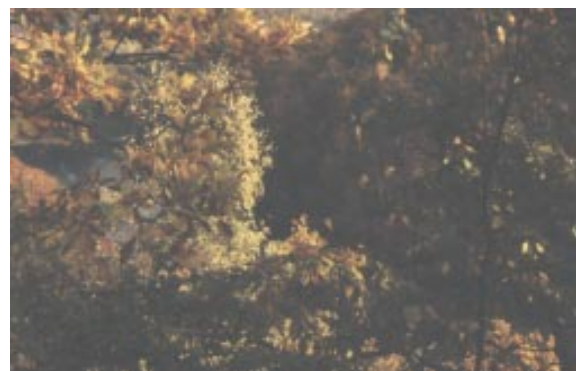
### **Ekskog, hasselvariant (*Ek-avenbokskog av buskstjärnblomma-typ*)**

Ek dominerar i trädskiktet och hassel i buskskiktet. Vanliga örter är harsyra, liljekonvalj, buskstjärnblomma och gräset lundgröe.

*Utbredning:* Förekommer sparsamt på diabas och på kambrosiluravlagringar i söder och sydväst.

### **Blandlövskog av örtrik typ (*Lind-lönnskogar i sluttningar och raver*)**

Skogen har utvecklats på tidigare ängsmark. Trädskiktet består av flera ädla lövträd såsom, alm, ask, avenbok, bok, lind, lönn och skogsek. Buskskiktet är välutvecklat med hassel, hägg, hagtorn och skogsolvon. En stor örtrikedom präglar fältskiktet i dessa skogar. Här växer bl.a. blåsippa, vitsippa, gulsippa, lungört, lundvårlök, gulplister, myska, stor getrams, kransrams, lundarv, skogsbingel, såråka, stor häxört, stinksyska, hässleklocka, flenört och blekbalsamin. Flera lundgräs växer i denna vegetationstyp såsom lundslok, lundelm, långsvingel och hässlebrodd. Skogstarr och skärmstarr växer i fuktiga stråk



*Bergeken förekommer nästan bara i rasbranternas övre del.*

## Naturförhållande

---

*Utbredning:* Sparsamt förekommande på diabas och på kambrosiluravlagringar i söder och sydväst.

### **Askskog (alluviala lövskogar som tidvis är översvämmade)**

Förutom ask kan al och ibland alm förekomma i trädskiktet. Fältskiktet varierar beroende på fuktighet. Vitsippa, harsyra, hallon, lundbräken, älgört, strätta och nässlor är några växtinslag

*Utbredning:* Enstaka bestånd finns spridda över hela åsen på jordar där det finns rörligt grundvatten nära markytan.

### **Klibbalstrandskog**

Utmed vattendrag och stränder växer oftast en smal remsa av al. Ibland förekommer också andra lövträd t ex. ask. Vegetationen är artrik med växter som t ex. gullpudra, vårlök, svalört, humleblomster, vändrot, stinksyska, nejlikrot, blekbalsamin, hultbräken, lundbräken och majbräken.

*Utbredning:* Finns utmed de större vattendragen och sjöarna på Söderåsen.

### **Sumpalskog av ört-typ (alluviala lövskogar som tidvis är översvämmade)**

I terrängsvackor där det finns ytnära grundvatten hela året har utvecklats alkärr. Ibland finns det inslag av glasbjörk

I Skåne har man gjort en indelning av tre typer av alkärr vilka benämns vitmosse-alkärr, bäckbräsma-alkärr och svärdsilja-alkärr.

Vitmosse-alkärr finns främst uppe på platån på måttligt näringsrika torvjordar. Vanliga arter är skogsvitmossa och stjärnbladig vitmossa som dominerar i bottenskiktet. I fältskiktet är halvgräsen stjärnstarr, flaskstarr, hundstarr och gråstarr vanliga tillsammans med gräs såsom manngräs och brunven. Där det finns socklar växer en mer torrkrävande flora.

Utmed vattendragen och i sluttningarna där grundvattnet sipprar fram utvecklas bäckbräsma-alkärr. Här dominerar bäckbräsma, kabbeleka och älgört. Bland gräsen är kärrgröe och grenrör vanliga. I bottenskiktet växer ofta olika stjärnmossor.

Där marken är översvämmad året runt utvecklas svärdsiljekärr. I fältskiktet växer mera näringskrävande arter såsom gul svärdsilja, fackelblomster, besksöta, kärrbräken och andmat. Vanliga inslag är också olika högstarrarter.



*Sumpalskogar, en viktig naturtyp som är prioriterad i Natura 2000-arbetet.*

Det finns också planterade alskogar där fältskiktet ännu inte stabiliserat sig. Ofta dominerar fuktighetsgynnade gräs.

*Utbredning:* Denna vegetationstyp finns spridd på fuktiga marker över hela åsen.

### Sumpsnårskog av vide-ört-typ

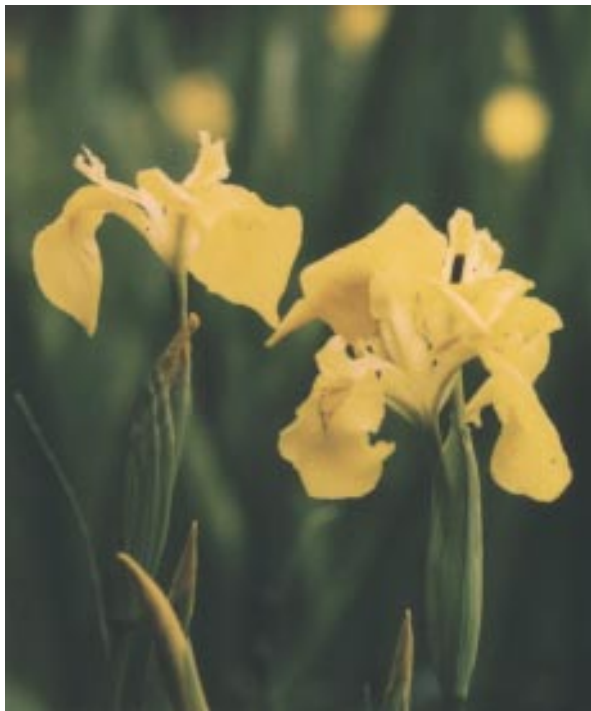
Snårskogen domineras av olika videarter. En fuktighetskrävande vegetation växer i fältskiktet. Vegetationstypen kommer med tiden att utvecklas till alskog.

*Utbredning:* Finns i fuktiga marker utmed sjöar, vattendrag, myrar och terrängsvackor.

### Snårskog av hassel-typ

Förekommer främst på diabas eller kambrosiluravlagringar. Dessa snår eller hässlen är en rest från det gamla bondesamhällets skottskogsbruk. Hasselbuskarna står tätt och fältskiktet är sparsamt utvecklat med bl.a. liljekonvalj och buskstjärnblomma.

*Utbredning:* Det finns ett fåtal hässlen sprida över hela åsen.



*Gul svärdslija*

### Ej beståndsbildande trädslag

Träden rönn, skogslönn, fågelbär och tall förekommer som enstaka träd i skogsbestånd. Fågelbär och skogslönn växer i näringsrika vegetationstyper medan rönn och tall föredrar näringsfattiga vegetationstyper.

*Utbredning:* Finns över hela åsen.

### Skog med icke naturligt föryngrade trädslag

#### Planterad barrskog

Gran växer inte naturligt i denna del av Skåne. På Söderåsen planterades de första granskogarna i slutet av 1800-talet. 1900-talet är dock granplanteringarnas decennium.

Granskogens korta omloppstid (planta-avverkning) förhindrar utveckling av fältskikt. Kruståtel, stenmåra och olika mossor kan förekomma.

Lärk och ädelgranar finns också i spridda bestånd på Söderåsen.

*Utbredning:* Granplanteringarna är spridda över hela åsen. Störst dominans finns norr om Kågeröd, runt Klåveröd och norr om vägen mellan Stenestad och Åvarp.

#### Planterad lövskog

Enstaka bestånd av sykomorlönn, rödek och balsampoppel är planterade på åsen. Vidare finns en del videplanteringar.

*Utbredning:* Bestånden finns framförallt vid Skäralid, Kvärk, Vrams Gunnartorp, Knutstorp och Konga lund. Videplanteringar finns framförallt kring Kongaö.

#### Kala föryngringsytor

Efter stormen vintern 1999/2000 uppkom ett flertal hyggen efter stormfälld gran. På dessa hyggen har enstaka hallon och kruståtel etablerat sig.

*Utbredning:* Finns koncentrerade till de stora granskogsområdena.

## Naturförhållande

---

### Myrvegetation

Myren består av två undergrupper, mosse och kärr. Mossen får sin vattenförsörjning endast genom nederbörden medan kärret får vatten både från nederbörden och fastmarken. Mossen är fattigast på näringsämnen vilket gör att bara vissa växter klarar av att växa här. Kärren delas i sin tur in i olika typer beroende på näringstillgång.

### Mosse (*högmossar*)

Typisk vegetation på en mosse är olika arter av vitmossor, tuvull, sileshår, tranbär och hjortron. Gräs och halvgräs saknas. Speciellt för högmossar i Skåne är att de har en kantskog av björk.

På Söderåsen finns bara en väl utvecklad högmosse kvar och det är Traneröds mosse. Själva mossen omges av ett laggkärr där det växer

olika gräs och starrarter. På mossen växer först en kantskog av glasbjörk och tall och i mitten av mossen finns ett skoglöst mosseplan med en typisk mossevegetation.

Vegetationstypen björkmosse av ris-typ finns sparsamt förekommande på åsen. Här är hela mossen skogsbevuxen av framförallt glasbjörk. Vitmossa och tuvull är dominerande växter i fält- och bottenskikt.

*Utbredning.* Idag finns det få högmossar kvar på Söderåsen. Den minst påverkade är Traneröds mosse. Björkmossar finns bl.a inom den blivande nationalparken på Söderåsen.

### Fattigkärrvegetation

På åsen finns ett flertal icke skogsbevuxna (skogsbevuxna kärr beskrivs under skog) fattigkärr.



*Mosseplanet på Traneröds mosse.*



Fältskiktet är mycket varierande. På vissa platser växer moss- och kärrväxter blandat. Mosseväxter som tuvull, sileshår och tranbär växer ihop med kärrväxter som ängsull, olika gräs och starrarter.

*Utbredning:* Vegetationstypen finns utmed åar, runt mossar, runt sjöar och dammar.

### Intermediär kärrvegetation

Många öppna kärr uppvisar en stor artrikedom på växter. På Söderåsen hittar man denna typ i anknytning till sjöar vattendrag och i terrängsvackor. Missne, kärrsilja, videört, kråklöver, vattenklöver, älggräs, fackelblomster och besk-söta är några örter. Flera olika gräs- och halvgräsarter trivs också här som t ex. vass, blåtåtel, brunven, krypven, rörfen, grenrör, ängsull, sjöfräken, flaskstarr, trådstarr och stjärnstarr. Flera olika vitmossor växer i botten-skiktet.

*Utbredning:* Denna vegetationstyp finns på ett fåtal platser på åsen. Salshults mosse, Körslätts mosse, Finnshus mosse och Eninge mosse är några av dessa platser.

### Rikkärr

På näringsrikare och fuktiga jordar växer en annan variant än ovan beskrivna vegetation. Dessa marker har oftast tidigare brukats som slåtterängar. En del arter tillkommer i fältskiktet medan andra försvinner. Smörbollar tillkommer och missnen försvinner.

*Utbredning:* Ett fåtal rikkärr finns kvar framförallt där det finns diabas eller kambrosiluravlagringar.

### Öppen brukningsbetingad vegetation

I dag finns ca 10- 15 % öppen brukad mark kvar på Söderåsen. Detta ska jämföras med 1800-tallets mitt då ca 60 % av åsens mark var öppen odlingsmark.

De vegetationstyper som beskrivs nedan är framförallt knutna till naturbeten ( beten med ringa påverkan av övergödning) och gamla slåtterängsmarker. Ofta förekommer olika vegetationstyper blandat dvs. i en betesmark kan både finnas partier av hed- och ängsvegetation.

### Hedvegetation

På magra jordar och i humida områden utvecklas ris- och gräshedvegetation. Artantalet är ganska lågt på dessa marker. Vegetationstypen har utvecklats under långvarigt och extensivt bete. Markerna har utarmats genom insamling av ris, bränning och bete under hela året.



*Humleblomster är vanlig i fuktiga marker.*

### Rished (torra hedar, enbuskmarker på hedar eller kalkgräsmarker )

#### Ljungheds-typ

Ljunghed och fuktig ljunghed är två vegetationsstyper som är en rest från 1800 talets jordbruk. Mårten Sjöbeck skriver år 1926 ”Ljungheden har såväl på själva Söderåsen som och i dess närmaste grannskapen tämligen stor utbredning och torde huvudsakligen hava uppstått efter kalhuggning” Idag finns endast ett fåtal områden med stor areal av ljunghedsvegetation kvar på åsen.

Ljungen dominerar i denna vegetationstyp. Vanlig ljung dominerar på torra marker. Andra ris är lingon och blåbär. I fuktiga partier växer flera suboceaniska arter såsom klockljung, gran-spira och borsttåg. Andra fukthedsarter är hirsstarr och stagg. En annan variant är när hävden är liten och en vandrar in och bildar ett mer eller mindre sammanhängande buskskikt.

## Naturförhållande

---



*Röjning av enefäläd.*

**Utbredning:** De bäst bevarade och hävdade ljunghedområdena är Gillastigs fäläd och Grindhus. Ljunghedsvegetation finns också som mindre partier i större betesmarker som tex. naturbetet vid Kohus. På Järnhatten finns ljunghedsvegetation kvar men området hävdas inte och håller på att växa igen med skog. Enbevaxta hedmarker finns spridda på åsens hållmarker där skogsbruk är svårt att bedriva. Denna typ finns norr om Tranerödsmosse där den är starkt igenväxt. Den örtrika och enbevaxta ljunghedsvegetationen finns i Åvarps fäläd, Fårahagen i Björnås och Stenestads fäläd.

### **Gråshed**

#### **Rödvenhed-typ**

På blockiga, torra och kvävefattiga marker växer denna vegetationstyp. Gräset rödven dominerar. Vanliga örter är rölleka, blåklocka och stenmåra. Det finns örtrikare varianter på denna typ.

**Utbredning:** Denna vegetationstyp ingår i de flesta naturbetesmarker.

#### **Stagghed-typ**

På fuktiga markpartier är gräset stagg dominerande. Detta gräs indikerar på betesmarker med lång kontinuitet.

**Utbredning:** Förekommer på fuktiga naturbetesmarker

### **Ängsvegetation**

Dessa vegetationstyper har uppstått på tidigare slåtter- och betesmarker. Ofta är örtinlaget större på ängar då näringstillgången är högre än på heiden.

### **Torräng**

Det finns olika typer av torrängar vilket beror på artsammansättningen.

#### **Fårsvingeltorrängs-typ**

Gräset fårsvingel är vanligt i denna typ. Tjärblomster, liten blåklocka, grässtjärnblomma, teveronika och gulmåra är några av de 50-tal växter som ingår i fältskiktet.

**Utbredning:** Finns på sandiga marker med liten påverkan av gödsel.

#### **Ängshavretorrängs-typ**

##### **(kalkgräsmarker)**

Ängshavre, darrgräs, brudbröd, spåstistel och rödklint är några kalkgynnade arter som växer på dessa slåtter- och betesmarker.

**Utbredning:** På kalkrika marker på Söderåsens västsluttning finns inslag av denna mycket örtrika vegetationstyp.

### Äng

#### Knylhavreängs-typ

Denna högvuxna gräsvegetation finns i starkt kulturpräglade dikesrenar eller igenväxningsmarker av tidigare åker eller vall. Många arter är kvävegynnade såsom hundkex, gråbo, vägtistel, maskros, hundäxing och knylhavre.

*Utbredning.* Finns spridd i de flesta vägrenar och i igenväxande slåttermarker på Söderåsen

#### Rödvenängs-typ

Detta är den vanligaste vegetationstypen på Söderåsens betesmarker. Finns på både kultur- och naturbetesmarker. Gräset rödven och örterna vitklöver, rölleka, smörblomma och kråklöver är vanliga. När artförekomsten är ringa har området nyligen brukats som åker eller kulturbete. När artantalet ökar har betet brukats som naturbete under många år d v s inget externt tillskott av gödsel har skett.

*Utbredning:* Mycket vanlig vegetationstyp i de flesta betesmarker på Södersåsen

#### Prästkrageängs-typ (*artrika torra-friska låglandsgräsmarker av fennoskandisk typ, slätterängar i lågländet*)

En örtrik vegetationstyp som finns på flera av Söderåsens naturbeten och i dikesrenar intill naturbetena. Oftast har betena tidigare nyttjats som slåttermark. Jungfrulin, svinrot, kärringtand, ängsskallra, nattviol, blåsuga, vårbrodd och rödven är några av alla de arter som finns i denna typ av vegetation.

*Utbredning:* Finns i ett fåtal naturbetesmarker och dikesrenar på Söderåsen.

### Fuktäng

#### Tuvtåtelängs-typ

På fuktiga betesmarker är denna vegetationstyp vanligast på åsen. Tuvtåteln dominerar fältskiktet och örtinnehållet är lågt. Det finns varianter på denna typ med tex. stort inslag av vecketåg och knapptåg. Ibland finns också varianter med stort inslag av ängsbräsma och gökblomster.

*Utbredning:* Finns spridd över hela åsen men har störst utbredning på fuktängarna mellan Hundseröd och Kongaö

#### Högörtsängs-typ (*Högörtsängar*)

Finns på fuktiga tidigare slåttermarker utmed åar eller på andra fuktiga marker. Fältskiktet domineras av älggräs med andra örtinslag såsom kabb-leka, nässla, kärrfibbla, kärrtistel, strätta, fackelblomster och vidört. På kalkrikare eller allmänt näringsrikare fuktängar så är smörbollen, ängsrutan och kåltisteln vanliga växter. Ibland förekommer också en variant där tuvstarr dominerar i fältskiktet.

*Utbredning:* Utmed Hallabäcken, Skyttabäcken, Humlebäcken, Eningebäcken, Klövbäcken, Dejobäcken, Kvärkabäcken och Skärån finns denna vegetationstyp kvar. Idag hävdas bara ett fåtal av dessa ängar.

#### Kalkfuktängs-typ (*Rikkärr*)

Vegetationstypen finns bara på några få områden där det finns kalk.

Typiskt för denna vegetationstyp är det stora inslaget av orkidéer. Vidare är majviva, tätört ängsstarr och slankstarr typiska för dessa tidigare slåttermarker.

*Utbredning:* Denna mycket ovanliga vegetationstyp finns vid Smedjebacken, Kohus, Humleryd, Lönnshus och Båv.



*Fältgentianan förekommer endast på en växtplats på Söderåsen.*

## Naturförhållande

---



*Smörbollor är idag en sällsynthet på Söderåsen*

### Högstarrängs-typ

På gamla sidvallsängar utmed sjöar och åar finns en vegetationstyp där olika starrarter dominerar. Flaskstarr, blåstarr, vasstarr och gråstarr är några av dem.

*Utbredning:* Finns spridd över hela åsen.

### Sötvattensvegetation

På Söderåsen finns ett flertal dammar och sjöar. Beroende på användning och/eller berggrund så är dessa stillastående vatten näringsrika eller medelnäringsrika. I vattendragen är vegetationen främst utvecklad i det långsamrinnande vattnet.

En sjö utvecklar ofta en vegetation i strandkanten, på vattenytan och under vattenytan.

### Vass- och örtvegetation

Gles vassvegetation med inslag av olika starrarter är en vanlig vegetationstyp närmast strandkanten i flera dammar och sjöstränder på Söderåsen. Det finns också andra vegetationstyper såsom sjöfräkentyp och kaveldunstyp.

*Utbredning:* Finns på grunt vatten i närings rika sjöar.

### Flytbladsvegetation

Ute på vattenytan trivs olika flytbladsväxter. Vit näckros, gul näckros och andmat bildar olika vegetationstyper beroende på vilken av dessa arter som dominerar.

*Utbredning:* Finns i mindre dammar på Söderåsen

### Kortskott och långskottvegetation.

Olika natearter bildar tillsammans med andra arter vegetationstyper under och på vattenytan

*Utbredning:* Finns i näringsrika dammar på Söderåsen

### Vegetation i bäckar och åar.

I långsamrinnande vatten växer olika kombinationer av vegetationstyper som nämnts ovan. Några växter man hittar på Söderåsen är igelknopp, krusnate, gäddnate, gul näckros och bäckmärke. I rinnande vatten är näckmossan vanlig på stenarna.



*Utbredning:* Vattenvegetation finns i alla Söderåsens sjöar och dammar samt där vattendragen rinner långsamt.

### **Terräng- och substratpräglad vegetation**

I sprickdalarnas och västra Kågerödsåsens sluttningar har en speciell vegetation utvecklats på klippväggar och i talusbranter. Vegetationen skiljer sig i solexponerade sluttningar från skuggexponerade sluttningar. Vidare bestämmer bergarten och vittringsmaterialets storlek vilken vegetation som utvecklas.

#### **Solexponerade rasbranter**

Öppna rasbranter som exponeras åt söder och väster har ett torrt mikroklimat beroende på stor strålningenergi. På silikatbergarter (sura bergarter) växer främst olika skorplavar. Här växer också olika mossor av släktet *Racomitrium*. På diabas där vittringen har gått långt trivs kalkgynnade växtarter såsom stor blåklocka, kungsmynta, sötvedel och svartbräken.

*Utbredning:* Finns i alla sprickdalar och i Söderåsens brantaste sluttningar.

#### **Skuggexponerade rasbranter**

Vegetationen i öppna rasbranter som ligger i skugga är rik på olika arter av ormbunkar, lavar och mossor. Många arter i dessa sluttningar har normalt en västlig utbredning i Europa, d v s de har krav på ett fuktigt klimat med milda vintrar. Flera ovanliga växtarter har hittats i dessa sluttningar.

*Utbredning:* Denna vegetation finns i alla sprickdalarna och i Söderåsens brantaste sluttningar.

#### **Svampar**

På Söderåsen finns många naturtyper som gynnar en artrikedom bland mark- och trädlevande svamp. Bara i Skärälidsområdet har observerats 400 olika arter varav flera är med på rödlistan för hotade arter. Ovanliga arter såsom fjällig sopp, dystersopp, bläcksopp, bronssopp, eldsopp, grå kantarell, rutbläcksvamp och stor klubbsvamp

## Naturförhållande

---

hittar man framför allt på diabas i lövskog. Senare års studier har också visat en påfallande rikedom bland artgruppen kantareller. Även här är det mineralrika, väldränerade, lövskogspartier som utmärker sig som särskilt artrika. Vanlig kantarell, blek kantarell, svartnande kantarell, kruskantarell, grå kantarell, svart trumpetsvamp och trattkantarell har alla påträffats inom Söderåsen. Även den ovanliga ametistkantarellen har insamlats från två lokaler under säsongen 2000. Inom andra svampgrupper finner man liknande situation, särskilt i gamla lövskogsbiotoper och naturbetesmarker med lång kontinuitet. I det sistnämnda fallet finns några naturbetesmarker som är särskilt artrika inom gruppen vaxskivlingar med flera skyddsvärda arter och även några med endast ett fåtal fynd i Skåne eller i landet som helhet.

Andra vegetationstyper, landskapstyper och livsmiljöer som är viktiga för en mångfaldig svampflora är speciellt horstarnas sluttningar, sprickdalarna, all lövskog, alla myrmarker och gamla träd.

Det är mycket som talar för att ytterligare studier på Söderåsen kommer att ge flera nya fynd av intressanta svamparter.

### Djurliv

En stor artrikedom bland fåglar och insekter finns ofta i de vegetationstyper som är rika på växarter. Gammal skog, småbiotoper i jordbrukslandskapet, naturbetesmarker och våtmarker är också viktigt för bibehållande av insekts- och fågelarter.

### Insekter

Studier och inventeringar av insekter sker sällan lika systematiskt som för växter eller fåglar. Kunskapen är därför bristfällig i ett helhetsperspektiv. Vissa lokaler är emellertid väl studerade. Exempel på detta är Skärålid som uppvisar en rik insektsfauna med många arter som är skyddsvärda eller hotade. Detta beror bl.a. på förekomsten av gammal bok och avenbok som inte förekommer på så många platser i landet. Det torde vara troligt att anta att även de andra större ädel-lövskogsområdena såsom Klöva hallar, Askehällarna, Liderna och Hallabäcken, också hyser en intressant och värdefull artsammansättning.

Även vattendrag som Orebäcken, Klöva-bäcken, Hallabäcken, Dejebäcken, Kvärkån och Skärån har en skyddsvärd insektsfauna med såväl inslag av nordliga arter som värmekrävande sydliga arter.



*Vaxskivlingar i naturbetesmark*



*Rutbläcksvamp förekommer i rikare bokskogar*

Andra särskilt viktiga biotoper för insekter är naturbetesmarkerna, slåtterängar och gamla träd. Exempelvis blev den akut hotade läderlöparen funnen på gamla ekar vid Knutstorp under 1999.

### Grod- och kräldjur

Vanlig groda, åkergroda och vanlig padda finns spridda vid våtmarker över hela åsen. Speciellt viktiga reproduktionsplatser för dessa är vattenhål, dammar och sjöar med stillastående vatten.

Andra kräldjur som har påträffats i de olika vattendragen är mindre och större vattensalamander.

Skogsödlan är vanlig i sprickdalarnas rasbranter.

Snok och huggorm finns på åsen men har inte varit vanlig de sista åren.

### Mollusker

Den rika vegetationen, det fuktiga klimatet och förekomsten av kalk gynnar en artrikedom bland sniglar och landsnäckor. Dessa miljöer finns främst i sprickdalarna och i sydvästslutningen. Gamla träd gynnar speciellt släktet spolsnäckor.

### Fåglar

Söderåsens karaktär med några områden med gammal ädellövskog avspeglar sig i frekvens och artsammansättning bland fåglarna. Särskilt hållbyggande fågel är mera frekventa i kärnområdena Skäralid, Klöva hallar och Hallabäckens dalgång. Hackspettsarter, däribland mindre hackspett, är väl representerade. Andra arter är kattuggla, skogsduva och mindre flugsnappare.

Forsärlan är vattendragens karaktärsfågel. Den häckar utmed flera rena vattendrag såsom Hallabäcken, Orebäcken, Klövbäcken och Vegeå. Under vintrar dyker också strömstare upp. I de lite större vattendragen i anslutning till Söderåsen häckar även kungsfiskare och den besöker även de mindre vattendragen periodvis. Häckfågelfaunan är annars karaktäristisk för de sydsvenska skogsekosystemen. Av häckande fåglar har emellertid stenknäcken en särställning genom sin ständiga närvaro och särskilt under vintrarna då jättelika flockar besöker åsens sydslutningar där avenboken är vanlig. Vissa vintrar är dock flockarna av bergfink ännu mer imponerande med sammanhängande flockar som varar flera minuter innan de passerat. En annan art som tidvis kan betraktas som vanlig är bivråken. Hur vanlig den är beror av tillgången på föda, då i huvudsak jordgetingar, vilka arten har som huvudföda.

Fågelfaunan har genomgått flera förändringar under sen tid. Inte bara negativa som kanske framställs som den vanliga situationen utan även nya arter och arter som ökar i antal. Exempel på detta är korpen som blir allt vanligare på Söderåsen med häckningar i alla de stora ravinerna samt i åsens slutningsområden. Nyinflyttade arter är bl a berguv och trana vilka båda har etablerat sig med flera häckningar under senare år. Pilgrimsfalken har på senare år observerats på åsen och häckningsförsök har gjorts. Kungsörn observeras numera under hela året på Söderåsen men någon häckning har ej konstaterats. En spektakulär ”nykomling” i fågelfaunan var också den lyckade häckning av biätare som genomfördes under ett år strax norr om Söderåsen.

## Naturförhållande

---



*Tranan är ett av de senaste tillskotten av häckande fågelarter.*

Orren beskriver en annan förändring på så sätt att den tidigare varit frekvent uppe på åsen men som numera endast ses sporadiskt. Anledningen till tillbakagången tros vara den starka igenväxningen av betesmarker med mager ljunghed och risvegetation uppe på platån.

Som karaktärsfåglar på åsen kan nämnas bokskogens grönsångare, de små alkärrens skogssnäppor och vattendragens forsärlor. I skogsbrynen hör ringduvorna hemma och i de buskbeväxta betesmarkerna finns buskskvättor. Över åkrarna drillar sånglärkan och i lufthavet över åsen kretsar korpar, ormvråkar och glador.

### Däggdjur

På Söderåsen finns täta klövdjurstammar av rådjur och dovhjort. Kronhjort och älg förekommer men de är fåtaliga. En sentida förändring är etableringen av vildsvin på Söderåsen. Även om djuret inte ses ofta tycks vildsvinet vara etablerat i den östra delen och längs sydsidan. Det finns anledning att följa utvecklingen den närmaste tiden eftersom det finns delade meningar om närvaron av detta vilt. Skador på grödor är en

negativ effekt medan djuren kan bidra, på ett positivt sätt, till föryngringen av bok och ek i skogsmarken.

Grävling och mård förekommer inom området medan rödräven som ännu inte återhämtat sig helt från skabbepidemin förekommer sparsamt.

Bland de små däggdjuren kan nämnas stora skogsmusen som är vanlig i bokskogen, illern som trivs utmed vatten, ekorren som lever på bokolon och fältharen som oftast syns på de öppna fälten på Söderåsen.

En svårinventerad och ofta förbisedd däggdjursgrupp är fladdermöss. Enstaka studier visar dock på att Söderåsen kan vara artrik och att särskilt biotoper kring vatten och skog samt öppna marker med brynvegetation är intressanta.

I avdelningen för udda kända besök kan nämnas lodjur på 80-talet, varg 1999 och knobbsäl 1998 i Vegeån. Även om de tillhör den inhemska faunan kan man utgå från att detta kommer att förbli tillfälliga besök. Mera problematiskt är då två piggsvin under en hel säsong på slutet av 90-talet och känguru som observerats flera gånger. De sistnämnda naturligtvis rymlingar från hägn.





*Nyutsprucken bok är en ovärderlig naturresurs.*

### **Värdering av natur.**

När man gör en bedömning om naturen är värdefull så använder man naturvårdsverkets kriterier som är:

- mångformighet
- orördhet
- representativitet
- raritet
- tillgänglighet
- forskningsintresse
- pedagogiskt intresse
- storlek

Vidare så gör man bedömningar om naturen har värde för forskning och allmän förståelse, etiska värden, sociala och estetiska värden samt värde för friluftslivet.

## Naturförhållande

---



*Vår i näringsrik bokskog  
Fot: Bertil Hagberg*